

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет історії та філософії

(повне найменування факультету)

Кафедра культурології

(повна назва кафедри)

Д и п л о м н а р о б о т а

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

на тему: «**Динаміка образу Одеси: культурологічний аспект**»

«The dynamics of the image of Odessa: cultural aspect»

Виконав: студент денної форми навчання

спеціальності 034 Культурологія

Мунтян Олег Олегович

Керівник к.філос.н., доц. Левченко В. Л. _____

Рецензент к.філос.н., доц. Білянська О. Ю. _____

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ __ від _____ 2020 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Захищено на засіданні ЕК № __

протокол № __ від _____ 2020 р.

Оцінка _____ / _____ / _____

(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Голова ЕК

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Одеса – 2020

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. “Місто” – “Образ” – “Образ міста”: основні концепти лематизації роботи.....	7
1.1 “Місто” як центральне поняття урбаністичних досліджень.....	7
1.2 Тлумачення поняття "образ" у гуманітарних науках.....	13
1.3 "Образ міста" як специфічне поняття для регіональної урбаністики.....	18
Розділ 2. Основні періоди та особливості образу Одеси.....	24
Розділ 3. Різноманіття образів Одеси: минуле та сучасне.....	38
3.1 Архітектурний образ Одеси.....	38
3.2 Бандитський образ Одеси.....	43
Розділ 4. Сучасний образ Одеси: протиріччя та перспективи.....	47
Висновки.....	54
Список джерел та літератури.....	56
Додатки.....	

Вступ

Актуальність дослідження. Одеса відносно молоде місто, історія якого налічує трохи більше двох століть. За час свого існування в різні періоди Одеса мала різні образи. Образ потрібен місту для того, щоб підкреслити свою оригінальність та виявити індивідуальні риси. З самого початку своєї історії в місто було закладено основу для майбутнього образу, що по наростаючій, вбирав в себе всі сучасні елементи свого часу та трансформувався під впливом зовнішніх чинників. Головним двигуном для формування та трансформації образу Одеси були градоначальники міста та креативне мисляче населення, яким вдалося створити місто зі своєю індивідуальністю та унікальністю, та зробити його різні образи, як трансляційну основу для нових образів у наступні періоди. Сучасна Одеса стикнулася з проблемою співвідношення цих образів. Не дивлячись на проблеми співвідношення та протиріччя цих образів в часи імперії з радянським образом, місто має потенціал для формування нового образу на базі минулих. Також проведено багато досліджень, у яких тематизується власне пошук образу міста, але і вони базуються на різних установах минулих часів, а не на актуальних потребах сучасності.

Мета - розглянути образ Одеси і окреслити основні причини та фактори, які впливають на формування образу міста.

Відповідно поставленої мети, ставляться такі **завдання**:

1. Проаналізувати основні поняття "місто", "образ" і "образ міста".
2. Дослідити динамічну складову образу Одеси та основні етапи його становлення.
3. Виділити основні елементи образу Одеси.
4. Дослідити та виділити основні параметри для розуміння образу Одеси для актуальної сучасності.

Об'єктом дослідження є місто Одеса.

Предметом виступає динаміка образу Одеси.

Ступінь розробленості проблеми. Місто Одеса є привабливим феноменом для рефлексії як теоретичних так і художніх щодо існування цього феномену, цілкового опису його унікальності та як репрезентативному для розуміння дослідження урбаністичних перспектив сучасної цивілізації. Не дивлячись на короткий часовий термін свого існування, місто Одеса має насичену історію, як у культурологічному, так і в соціальному аспекті. Існує великий масив літератури, який присвячений виявленню образу місто у різні періоди минулого. Про Одесу писали видатні письменники та мандрівники - зарубіжні, такі як Марк Твен, Генри Бюль, Чарльз Кінг, так і вітчизняні, від О.С.Пушкін до Бабель, Паустовський та інших. Існує також багатий пласт історичної літератури, яка присвячена регіоналістики та "Одесики". Можна подякувати цим дослідженням за багатий збір емпіричного матеріалу, особливо А. Де-Рібасу за його роботу "Стара Одеса. Історичні нариси і спогади", С. Реутову "Легенди бандитської Одеси", О. Вяземській "Злодійка. Королеви бандитської Одеси". Багато публікацій, в яких були представлені результати актуальних досліджень з історії та соціології міста, наприклад "Вся Одесса. Антологія. Словарь" [див.: 46]. З іншого боку, місто взагалі, як цивілізаційне явище епохи Модерна, власне на період, якого припав розвиток міста, є предметом історичних, культурологічних та соціологічних розвідок які присвячені урбаністичній тематиці. У цьому плані є актуальними праці – Р.Парк, Е. В. Соколов, О. Шпенглер та інші. Проблеми урбаністики присвячують увагу багато сучасних українських дослідників, що наприклад було продемонстровано на Міжнародній конференції "Репрезентація міста. Культурних, історичних та соціальних практиках" (Одеса, червень 2019). Не дивлячись на багату кількість робіт, що присвячені аналізу емпіричного матеріалу та окремих досліджень, я маю на меті працювати над розробкою власних дослідницьких аспектів на перехресті

таких напрямів культурології, як Одесика та урбаністика, загальна та регіональна історія культури. Власне у цьому аспекті, робить особу зацікавленість для мене, спробою сформувати основи для створення концепту образу Одеси, як базової для сучасного розуміння Одеси, як цільного культурного явища.

Хронологічні та територіальні межі. В роботі розглядається період починаючи з зародження Одеси указом Катерини II в другій половині XVIII століття і до сучасності. Основою для дослідження є територія міста Одеси та її околиць.

Методологія і методи дослідження. У даному дослідженні використовується метод дескрипції задля більш ширшого та детального розкриття значень основних понять. Вагоме місце у роботі відіграє інтерпретаційний метод або герменевтичний, котрий вживається у розгляді основних понять, а також є невід'ємною частиною у вивченні та аналізі індивідуальних образів. Важливим у дослідженні є потреба вивчення різних періодів та порівняння їх між собою і саме для цього застосовується компаративістський метод. Також цей метод є актуальним і необхідним у порівнянні різних наукових напрямків, міст та спогадів мандрівників для формування образу Одеси.

Логіка роботи: у вступі обґрунтовано актуальність теми, сформовані цілі, розробленість проблеми і методи використані в даній роботі. Перший розділ присвячений поняттям "місто", "образ" і "образ міста". Він складається з трьох підрозділів, в яких розглядаються основні концепції трактування понять в різних напрямках. У другому розділі досліджується образ Одеси, її динамічна складова і фактори, які впливають на формування образу Одеси. Третій розділ полягає у розгляді основних елементів образу Одеси і ділиться на два підрозділи. Перший підрозділ аналізує архітектурний образ Одеси, а у другому підрозділі розглядається образ бандитської Одеси. У четвертому розділі приділяється увага сучасному образу Одеси і виділяються основні

перспективи. Робота закінчується висновками, зробленими на основі поставлених завдань, списком використаних джерел і літератури та додатками.

Структура роботи включає в себе: вступ, три розділи, п'ять підрозділів, висновки, список джерел і літератури та додатки.

Висновки

Таким чином, в результаті проведеного дослідження, можна зробити наступні висновки:

1. Вивченню понять "місто", "образ" і "образ міста" приділяють увагу провідні фахівці та вчені різних напрямків протягом багатьох століть. Кожному поняттю властиво широке тлумачення і не властива єдність значень. З давніх часів місто було центром людського життя, який і в сучасний час виконує цю функцію. Місто стає для людини штучної природою і спробою створення ідеального світу. Поняттю "образ" притаманний індивідуальний характер формування. Ключовим способом формування образу є уява. І починаючи з первісної людини, який бачив світ через образ, в процесі трансформації відбувається насичення і переорієнтація поняття "образ" для сучасної людини. Поняття "образ міста" представляє з себе уявлення людини про місто і формування певних асоціацій з ним. Образу міста характерна часта трансформація, що залежить від економічної, політичної та культурної складової.

2. Динаміка образу Одеси безпосередньо пов'язана з її розквітом. За дуже короткий період місто створило свій універсальний і неповторний образ. Головною причиною становлення Одеси як економічного і культурного центру є особливе ставлення і підхід в управлінні містом її адміністрацією. Як ми можемо бачити, що сформований образ Одеси в період Золотого століття міста став основою для подальших періодів. У XX столітті відбувається спроба зміни образу міста під впливом політичного бачення центру, але в результаті спостерігається незначне перетворення попереднього образу і його наповнення новими знаками та елементами.

3. Основними значущими різновидами образу Одеси є архітектурний образ і образ бандитської Одеси. Архітектурний образ виділяється в слідстві багатонаціональної складової міста. Архітектори створили унікальний і

неповторний ансамбль з глибокої символічності і самобутнім естетичним виглядом, вдало вписаним в природний ландшафт. Образ бандитської Одеси в першу чергу пов'язаний з діяльністю порту. У період розквіту міста процвітав і кримінальний осередок з центром на Молдаванці, який в процесі формування придбав свою специфіку і вигляд, що відрізняє кримінал Одеси від криміналу інших міст подібно, наприклад, Сицилійської мафії.

4. Сучасний образ Одеси досить контрастний і змішаний. З одного боку відбувається спроба збереження історичної спадщини, а з іншого ми бачимо нехтувальне ставлення до минулого і відсутність чіткої стратегії, в якій повинне рухатися місто. Завдяки багатій культурної спадщини, у Одеси неймовірно великі перспективи, однак вони реалістичні тільки у випадку дотримання балансу з попередніми періодами. Виходячи з концепції дослідника І.М. Гревса, я вважаю правильним приєднання способу околиць до образу Одеси, так як це допоможе у збереженні та популяризації місць, які окремо не здатні протриматися і знаходяться на межі зникнення. А для образу Одеси наслідком такого об'єднання стане зміцнення становища на противагу старішим і популярним містам, таких як - Париж, Прага та інших.

Список джерел та літератури

1. Адо П. Что такое античная философия?. М.: Издательство гуманитарной литературы, 1999. 329 с.
2. Айзендрат Я. Кембриджское руководство по аналитической психологии. - М.: Добросвет, 2007. 476 с.
3. Анноша Э. История мирового искусства. М.: БММ АО, 1998. 720 с.
4. Анциферов Н. П. Книга о городе. Т. 1: Город как выразитель сменяющихся культур. Л.: Брокгауз-Ефрон, 1926. 224 с.
5. Анциферов Н. П. Пути изучения города как социального организма // Опыт комплексного подхода. 2-е изд., испр. и доп. Л.: Сеятель, 1926. 148 с.
6. Бергер А. Видеть – значит верить. Введение в зрительную коммуникацию, 2е издание: Пер. с англ. М.: Издательский дом «Вильямс», 2005. 288 с.
7. Всеволожский Н.С. Путешествие через Южную Россию, Крым и Одессу в Константинополь, Малую Азию, Северную Африку, Мальту, Сицилию, Италию, Южную Африку и Париж в 1836 и 1837 годах. Т. 1. М.: в тип. Августа Семена, при Император. медико-хирургической акад., 1839. 495 с.
8. Вяземская О. Воровка. Королевы бандитской Одессы. Харьков: Книжный клуб “Клуб семейного досуга”, 2019. 272 с.
9. Гревс И. М. Монументальный город и исторические экскурсии. Экскурсионное дело. Петроград: Отг. из журн. "Экскурсионное дело", 1921.
10. Данилевский Н.Я. Россия и Европа. М.: Истоки, 1991. 557 с. URL: https://imwerden.de/pdf/danilevsky_nikolay_rossiya_i_evropa_1991__ocr.pdf
11. Де-Рибас А. Старая Одесса. Исторические очерки и воспоминания. М.: Крафт+, 2005. 277 с.

12. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. М.: Наука, 1996. 576 с.
13. Зодчие Одессы: к 225-летию со дня рождения К.Ф. Боффо // Одеський краєзнавець.2016.URL:<http://kraevedodessa.blogspot.com/2016/03/225.html> (дата звернення 29.04.2020)
14. Как менялась Одесса за 150 лет. 2017. URL: <https://odessa.online/kak-menyalas-odessa-za-150-let/> (дата звернення 02.05.2020)
15. Кант И. Критика чистого разума. М.: Мысль, 1994. 591 с.
16. Кара-Мурза С. Манипуляция сознанием. М.: Эксмо, 2006. 864 с.
17. Кинг Ч. Одесса: Величие и смерть города грез / Пер. с англ. О. Кириченко. М.: Издательство Ольги Морозовой, 2013. 336 с.
18. Кинка С. Масонские символы в архитектуре Одессы. 2018. URL: <https://topor.od.ua/masonskie-simvol-v-arhitecture-odess-foto/> (дата звернення 30.04.2020)
19. Кошман Л. В. Город в общественно-культурной жизни. Очерки культуры XIX в. Т. 1: Общественно-культурная среда. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1998. 384 с.
20. Линч К. Образ города. М.: Стройиздат, 1982. 328 с.
21. Лотман Ю. М. Семиосфера. СПб.: Искусство-СПБ, 2000. 704 с.
22. Малахов В. П., Степаненко Б. А. Люди...События...Факты... . Одесса. 1920-1965. Одесса: Наука и техника, 2008. 506 с.
23. Надлер В. К. К истории изучения Одессы. Одесса: тип. В. В. Кихнера, 1893. 100 с.
24. Парк Р. Город как социальная лаборатория. Социологическое обозрение. Т. 2. М.: НИУ ВШЭ, 2002. С. 3-12
25. Паустовский К. Г. Время больших ожиданий. Т. 5. М.: ГИХЛ, 1982. С. 7-212
26. Паустовский К. Г. Золотая роза. Т. 3. М.: ГИХЛ, 1982. С. 164-382
27. Паустовский К. Г. Письма. Т. 1. М.: Худож. лит., 1981. 628 с.

28. Пушкин А. С. Евгений Онегин: Роман в стихах // Пушкин А. С. Полное собрание сочинений: В 10 т. Т.V. Л.: Изд-во АН СССР, 1950. С. 5-213.
29. Реутов С. Легенды бандитской Одессы. Харьков: Книжный клуб “Клуб семейного досуга”, 2018. 319 с.
30. Ричардсон Т. Э. Джон Мысленные образы: Когнитивный подход. М.: Когито-Центр, 2006. 250 с.
31. Соколов Э. В. Город глазами культуролога. Город и культура. СПб, 1992. С. 5-14
32. Сорокина И. Это случилось в Одессе: исторические курьезы и курьезные истории // Одесская жизнь. 2020. URL: <https://odessa-life.od.ua/article/jeto-sluchilos-v-odesse-istoricheskie-kurezy-i-kureznyie-istorii> (дата звернения 15.04.2020)
33. Третьяк А.И. Рождение города. Очерки ранней истории Одессы. Одесса.: Изд-во «Optimum», 2012. 195 с.
34. Фрейд З. Психология бессознательного. М.: Просвещение, 1989. 448 с.
35. Шпенглер О. Закат Европы: Очерки морфологии мировой истории. Т. 2. Всемирно-исторические перспективы. М.: Мысль, 2003. 663 с.
36. Юнг К.Г. Алхимия снов. СПб.: Тимошка, 1997. 352 с.
37. Юнг К.Г. Проблемы души нашего времени. М.: Прогресс, 1994. 336 с.
38. Kerr N., Foulkes D., Schmidt M. The structure of laboratory dream reports in blinded and sighted subjects. *Journal of Nervous and Mental Disease*. 1982.
39. Kohl J. G. Russia: St. Petersburg, Moscow, Kharkoff, Riga, Odessa, the German provinces on the Baltic, the steppes, the Crimea, and the interior of the Empire (abridged from the German). London, 1842. 420 pp.
40. Mumford L. City development. N.Y.: Harcourt, Brace & Company, 1945. 248 pp.
41. Mumford L. The city in history. N.Y.: MJF Books, Inc, 1989. 657 pp.

42. Mumford L. The culture of the cities. Westport, Connecticut.: Greenwood Press Reprint, 1981. 586 pp.
43. Mumford L. The culture of the city. N.Y.: Harcourt, Brace & Company, 1938. 634 pp.
44. Stephens J. L. Incidents of Travel in Greece, Turkey, Russia, and Poland. Edinburgh: Printed by William and Robert Chambers, 1839. 114 pp.
45. Wikoff H. The Reminiscences of an Idler. N.Y.: Fords, Howard and Hulbert, 1880. 596 pp.
46. 1794 – 1994 Вся Одесса. Антология. Словарь. М: Dimoff & Co, 1998. 1168 с.